

Zaproszenie do udziału w konferencji:

Błąd i przygana w piśmiennictwie średniowiecznym

Średniowiecze to czas kształtowania, stabilizowania i przekazywania wzorców kultury, w tym relacji społecznych za pomocą reguł właściwych każdemu z tych zadań. Jednym ze środków utrwalania i ochrony wzorców była rytualizacja, a do sposobów ostrzegania przed podważaniem tychże należy pokazywanie przypadków ich naruszania, przekraczania oczekiwań społecznych. Wykroczenia i błędy miały różną wagę i zasięg, oczekiwania i zasady zaś nie zawsze były wyrażane wprost, wobec czego ich łamanie nie musiało być czytelne. Dlatego należy badać realia średniowiecznej komunikacji społecznej, operowania komunikatami, procesami uzgadniania zachowań i ich habitualizacji, a więc rozpoznawania praktyk normatywnych. Te zaś w wymiarze literackim przybierały formę traktatów parenetycznych i pedagogicznych, formułowanych bądź wprost w praktyce szkolnej, albo też we wszechobecnej twórczości satyrycznej obliczonej na ogólnie dostępny odbiór czy lekturę.

Spektrum interesujących nas tematów oglądamy w dwóch przekrojach: faktycznych wydarzeń i ich ocen współczesnych (w szeroko rozumianym piśmiennictwie), a także ówczesnych teoretycznych ujęć traktatowych czy twórczości satyrycznej.

Pomni Eliasowskiej teorii „procesu cywilizacyjnego” oraz jej krytyki (a także rozwinięć w zakresie kultury dworskiej średniowiecza, przykładowo Charles Stephen Jaeger *versus* Rüdiger Schnell), sprawdźmy czy (i jak?) działały ówczesne standardy socjalizacji. Interesuje nas zatem obszar rozpięty między traktatowym pouczeniem odwołującym się do judeo-chrześcijańskiej koncepcji grzechu i cnoty oraz do zinternalizowanego doświadczenia winy w sumieniu wierzącego, a kulturowo uwarunkowanymi sytuacjami związku między nieprzewidzianą, naruszającą społeczne reguły sytuacją, błędną reakcją na nią i konsekwencjami dla jednostki i zbiorowości, ujawnionymi w przebiegu dalszych społecznych interakcji.

W polu widzenia znajdują się zatem zarówno zachowania „standardowo niestandardowe”, czyli odchylenia uwzględniane jako takie przez traktaty moralistyczne (zwierciadła władców, podręczniki nowicjatu, kanony lektur szkolnych etc.): „niewłaściwe” posunięcia czy uchybienia (*faux pas*), gafy, ale i blamaże – jak i te „nieprzewidziane” (przewrotne bądź obrazoburcze), opisane przez teksty historiograficzne, hagiograficzne, utwory satyryczne (a może także twórczość obsceniczną). Poświęcimy uwagę także zwykłym błędom, zaniedbaniom, gafom, nietaktownym postępkom, naruszeniom etykiety dworskiej czy niewłaściwym „użyciom” rytuału, wynikającym z niewiedzy lub pozorowanego niezrozumienia systemu znaczeń, zewnętrznego w stosunku do autora niewłaściwych działań.

Czerpiąc z doświadczenia dyscyplin społecznych i nauk historycznych chcemy spoglądać przede wszystkim z jednej strony na twórczość normatywną (wspomniane traktaty moralistyczne: zwierciadła władców, podręczniki nowicjatu, kanon lektur szkolnych *Auctores octo morales*, a w Polsce *Antigameratus* Frowina czy poemat Mikołaja Olocha), z drugiej na twórczość satyryczną i paszkwilancką (a może także i obsceniczną).

Pomocne w objęciu uwagą całego obszaru kultury i w uporządkowaniu oglądu zasadniczych aspektów będzie to, co stosowaliśmy w poprzednich projektach wspólnie z prof. Andrzejem Dąbrówką (biskup Wincenty, Anonim tzw. Gall), w którym prosiliśmy o umieszczanie swoich propozycji badawczych w którymś z czterech systemów kulturowych, takich jak: kultura polityczna, kultura intelektualna, kultura religijna i kultura artystyczna.

Chcemy koncentrować się na zjawiskach średniowiecznych w dziele socjalizacji człowieka, przynajmniej pod względem chronologii, spoglądając rzecz jasna ku wiekowi XVI, czyli wczesnej nowożytności, o ile była przejawem „długiego trwania”, bądź może być uznana za wytwór mediewalizmu.

Inspirując się pracą zbiorową pod red. Petera von Moosa (*Der Fehltritt. Vergehen und Versehen in der Vormoderne*), w naszym spotkaniu chcemy widzieć pomost pomiędzy ujęciami właściwymi różnym dyscyplinom, ujmującymi teoretycznie każdorazowo przykłady interesujących nas zjawisk. Zależy nam zwłaszcza na ujęciach teoretycznych, konceptualizujących na nowo intelektualne idee i teksty (nie tylko literackie).

Obszary zainteresowań:

- traktaty (i piśmiennictwo) moralistyczne średniowiecza i renesansu (kultura religijna, kultura intelektualna)
- rytuał i jego przekroczenia (kultura polityczna)
- komizm (i agresja) wywołana przekraczaniem norm (kultura literacka)
- kultura dworska oraz etykieta (kultura polityczna, kultura literacka).

Konferencja w dniach 19-20 listopada 2020 jest 29. zebraniem w ramach Spotkań Mediewistycznych, zainicjowanych przez prof. Teresę Michałowską i kontynuowanych przez prof. Andrzeja Dąbrówkę. Spotkanie organizuje w ramach Pracowni Literatury Średniowiecza kierowanej przez prof. Mieczysława Mejora dr hab. Witold Wojtowicz (prof. IBL PAN) przy współudziale em. prof. Andrzeja Dąbrówki.

Prosimy o przekazywanie informacji o konferencji wszystkim zainteresowanym udziałem i dyskusją. Będziemy wdzięczni za zgłoszenie referatu/wystąpienia panelowego do dnia 30.06.2020 w formie listownej na adres Instytutu Badań Literackich, Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa lub na adres poczty elektronicznej sm29@ibl.waw.pl czy na adres emailowy organizatora konferencji witold.wojtowicz@ibl.waw.pl

Andrzej Dąbrówka

Witold Wojtowicz

Warszawa, w maju 2020